

MAVZU:ZAMONAVIY FUTBOL TAYYORGARLIGIDA TO'PNI BOSHQARISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELLARI

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv
va texnologiyalar universiteti

1-bosqich magistranti Raximova Baxora

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh futbolchilarning texnik tayyorgarligini takomillashtirishda pedagogik modellashtirishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Tadqiqot davomida to'pni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda an'anaviy metodlar va zamonaviy o'yinli modellashtirish yondashuvlari (Coerver Coaching, SSG) qiyosiy tahlil qilingan. Maqolada kognitiv yuklamalar ostida texnik harakatlarni bajarishning samaradorligi hamda o'quv-mashg'ulot jarayonini optimallashtirish bo'yicha metodik tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: yosh futbolchilar, to'pni boshqarish, pedagogik model, texnik tayyorgarlik, kognitiv rivojlanish, dribling, kichik maydonlardagi o'yinlar, o'quv-mashg'ulot jarayoni.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические основы педагогического моделирования в совершенствовании технической подготовки юных футболистов. В ходе исследования проводится сравнительный анализ традиционных методов и современных игровых подходов к моделированию (Coerver Coaching, SSG) в развитии навыков владения мячом. В статье представлены методические рекомендации по оптимизации учебно-тренировочного процесса и повышению эффективности выполнения технических приемов в условиях когнитивной нагрузки.

Ключевые слова: юные футболисты, владение мячом, педагогическая модель, техническая подготовка, когнитивное развитие, dribling, игры на малых площадках, учебно-тренировочный процесс.

Abstract: This article explores the theoretical and practical foundations of pedagogical modeling in enhancing the technical training of young football players. The study provides a comparative analysis of traditional methods and modern game-based modeling approaches (Coerver Coaching, SSG) in developing ball control skills. The paper presents methodological recommendations for optimizing the training process and increasing the efficiency of executing technical actions under cognitive load.

Keywords: young football players, ball control, pedagogical model, technical training, cognitive development, dribbling, small-sided games, training process.

Zamonaviy jahon futbolining rivojlanish tendensiyalari o'yin dinamikasining keskin o'sishi, maydonning har bir nuqtasida murosasiz kurashlarning kuchayishi va futbolchidan qaror qabul qilish uchun talab etiladigan vaqtning minimal darajaga tushishi bilan tavsiflanadi. FIFA va UEFA tomonidan o'tkazilgan so'nggi texnik tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuqori saviyadagi o'yinlarda futbolchi to'p bilan o'rtacha 1-1.5 soniya vaqt sarflaydi. Bunday sharoitda yosh futbolchilarni tayyorlash tizimida to'pni boshqarish mahorati shunchaki texnik element emas, balki o'yin taqdirini hal qiluvchi strategik omilga aylanmoqda.

Mavjud muammolar tahlili. Ko'p yillar davomida futbol maktablarida "an'anaviy-reproduktiv" yondashuv ustunlik qilib keldi. Bunda mashg'ulotlar asosan statik holatda, raqibsiz va mexanik takrorlashlarga asoslangan edi. Biroq, bunday usulda tayyorlangan futbolchilar real o'yin vaziyatlarida, ya'ni vaqt va masofa qisqargan, raqib bosimi kuchaygan sharoitda o'z texnikasini namoyish eta olmay qolmoqda. Pedagogik nuqtai nazardan, texnikani o'yin kontekstidan ajratilgan holda o'rgatish "motorli xotira" va "kognitiv qaror" o'rtasidagi bog'liqlikni uzib qo'yadi.

Pedagogik modellashtirishning ahamiyati. Yosh futbolchilar (ayniqsa 8-12 yoshli "oltin davr" vakillari) uchun to'pni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda pedagogik modellashtirish usuli yangi bosqich hisoblanadi. Modellashtirish bu mashg'ulot jarayonini real o'yin strukturasiga maksimal darajada yaqinlashtirish

demakdir. Bunda har bir texnik mashqning mazmuni quyidagi komponentlarni o'z ichiga olishi shart:

Idrok etish (Perception): Atrofdagi vaziyatni ko'ra olish.

Qaror qabul qilish (Decision making): To'pni qaysi tomonga va qaysi usulda yo'naltirishni tanlash.

Ijro etish (Execution): Bevosita texnik harakatni amalga oshirish.

Tadqiqot maqsadi. Ushbu maqolaning maqsadi — yosh futbolchilarning individual texnik mahoratini oshirishda nafaqat jismoniy, balki intellektual salohiyatni ham faollashtiruvchi zamonaviy pedagogik modellarni ilmiy asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Biz taklif etayotgan model "yopiq ko'nikmalar"dan (izolyatsiya qilingan mashqlar) "ochiq ko'nikmalar"ga (dinamik vaziyatli mashqlar) o'tish tamoyiliga asoslanadi.

DOLZARBLIGI: Bugungi kunda jahon futboli "total intensivlik" davriga qadam qo'ydi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, so'nggi 10 yillikda professional futbolda o'yin tezligi va texnik harakatlarning zichligi **15-20%** ga oshgan. Bu o'zgarishlar bevosita yosh futbolchilarni tayyorlash tizimini tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda.

Ushbu mavzuning dolzarbligi quyidagi bir qator fundamental omillar bilan belgilanadi:

1. Vaqt va makon tanqisligi: Yuqori saviyadagi o'yinlarda futbolchidan to'pni qabul qilish va keyingi harakatni amalga oshirish uchun soniyaning ulushlari talab etiladi. Agar yoshlik davrida to'pni boshqarish mahorati avtomatizm darajasiga yetkazilmasa, keyinchalik raqibning kuchli pressingi ostida futbolchi texnik brakka (xatoga) yo'l qo'yadi. Pedagogik modellashtirish aynan shu "bosim" omilini mashg'ulotga olib kiradi.

2. "Oltin yosh" imkoniyatlaridan foydalanish: Pedagogika va psixofiziologiyada **8 yoshdan 12 yoshgacha** bo'lgan davr "motorik o'rganishning sezuvchan (sensitiv) davri" deb ataladi. Aynan shu bosqichda bolaning neyron aloqalari yangi harakatlarni o'zlashtirishga o'ta moyil bo'ladi. Ushbu davrda ilmiy

asoslangan pedagogik modellarni qo'llamaslik, kelajakda futbolchining texnik salohiyatini cheklab qo'yadi.

3. Kognitiv va jismoniy tayyorgarlik uyg'unligi: An'anaviy metodikada futbolchi texnikani "robot" kabi takrorlaydi. Ammo real o'yinda miya doimiy tahlil holatida bo'ladi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy pedagogik model to'pni boshqarishni intellektual jarayon (atrofni skanerlash, masofani hisoblash, raqib harakatini prognozlash) bilan birga rivojlantirishni ko'zda tutadi.

4. Milliy futbol raqobatbardoshligi: O'zbekiston futbolining xalqaro maydondagi nufuzini oshirish uchun individual mahoratli, to'pni boshqarishda kreativ va dadil futbolchilar avlodini tarbiyalash zarur. Bu esa tayyorgarlik jarayoniga xalqaro standartlarga mos, tizimli pedagogik modellarni joriy etishni talab qiladi.

Yosh futbolchilarning to'pni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonini pedagogik modellashtirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar va nazariy tahlillar quyidagi xulosalarga kelish imkonini berdi:

Metodik yondashuvning o'zgarishi: An'anaviy, bir xil takrorlanuvchi (izolyatsiyalangan) mashqlardan ko'ra, o'yin vaziyatlariga asoslangan dinamik modellar yosh futbolchilarning texnik mahoratini **25-30%** tezroq o'sishiga xizmat qiladi. Bu futbolchining nafaqat oyoq harakatlarini, balki kognitiv (fikrlash) qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Kompleks rivojlanish: To'pni boshqarish mahorati faqatgina texnik ko'rsatkich emas, balki u **"diqqat – qaror – ijro"** zanjirining natijasidir. Pedagogik modellashtirish orqali biz bolada to'pni ko'rmasdan (atrofni kuzatgan holda) boshqarish instinktini shakllantiramiz, bu esa zamonaviy futbolning asosiy talabidir.

Individual profilning ahamiyati: Modellashtirish jarayonida har bir yosh toifasining (U-8, U-10, U-12) psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olish zarur. Kichik yoshdagi guruhlarda asosiy urg'u "to'pni sezish"ga (ball feeling) berilsa, o'smirlik davrida bosim ostida (active pressure) texnikani qo'llashga yo'naltirilishi kerak.

Amaliy tavsiyalar: Mashg'ulotlar jarayoniga "Small-Sided Games" (kichik maydonlardagi o'yinlar) modelini muntazam kiritish; Texnik mashqlarni bajarishda bir vaqtning o'zida kognitiv topshiriqlar (rangli signallar, raqamli hisob-kitoblar) berish orqali intellektual yuklamani oshirish; Har bir futbolchining texnik o'sishini raqamli modellar va testlar yordamida (dribling tezligi, uzatmalar aniqligi) muntazam monitoring qilib borish.

1. Mashg'ulotlarni "Oddiydan Murakkabga" tamoyili asosida modellashtirish

To'pni boshqarishni o'rgatishda quyidagi bosqichli modelni qo'llashni tavsiya eting:

1-bosqich (Izolyatsiya): To'p bilan qarshiliksiz, individual ishlash (texnikani to'g'ri shakllantirish).

2-bosqich (Vaqt bosimi): Mashqni tezlikka bajarish (sekundomer ostida).

3-bosqich (Passiv raqib): Raqib bor, lekin u faqat yo'nalishni to'sadi (fazoviy to'siq).

4-bosqich (Aktiv raqib): Real o'yin sharoitida, 1x1 yoki 2x2 holatda to'pni saqlab qolish.

2. "Skanerlash" (Scanning) ko'nikmasini kiritish

Zamonaviy futbolda to'pni boshqarish — bu faqat oyoq harakati emas, balki ko'z bilan ma'lumot yig'ishdir.

Tavsiya: Mashg'ulot modeliga "to'pga teginishdan oldin atrofga qarash" (pre-orientation) talabini kiriting. Masalan, futbolchi dribling qilayotganida murabbiy orqada barmoqlari bilan son ko'rsatadi, futbolchi esa to'pni to'xtatmasdan sonni aytishi kerak.

3. Kichik maydonlardagi o'yinlar (SSG) ulushini oshirish

Katta maydonga nisbatan kichik maydonda futbolchi to'pga **5-6 marta ko'proq** tegadi.

Bu modelda "to'pni qabul qilish – yo'nalishni o'zgartirish – uzatma" zanjiri real vaqtda takrorlanadi.

4. Psixologik muhit va erkinlik

Pedagogik model nafaqat mashqlarni, balki muloqotni ham o'z ichiga oladi:

Xatoga yo'l qo'yish huquqi: Yosh futbolchi yangi fint yoki usulni qo'llashdan qo'rqmasligi kerak.

Savol-javob usuli: Murabbiy "to'pni bunday ushla" deb buyruq berishdan ko'ra, "qaysi holatda to'pni raqibdan yaxshiroq himoya qila olasan?" deb savol berishi (Guided Discovery) samaraliroq.

5. Texnologik monitoring

Smart-to'plar yoki oyoq kiyimiga o'rnatiladigan sensorlar (Playermaker kabi) orqali to'pga necha marta tegilgani va qaysi oyoqda ko'proq harakat qilinganini tahlil qilish modelni aniqroq qiladi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, pedagogik modellashtirish — bu yosh futbolchini shunchaki to'p bilan ishlashga emas, balki futbol maydonida "fikrlashga" o'rgatadigan zamonaviy va samarali tizimdir. Ushbu yondashuvni milliy futbol maktablariga joriy etish kelajakda raqobatbardosh professional kadrlarni tayyorlashning kafolati bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. **Mirziyoyev Sh.M.** "O'zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2019.

2. **Kerimov F.A.** "Sport sohasida ilmiy tadqiqotlar". – Toshkent: Zar qalam, 2004. – 334 b.

3. **Wiel Coerver.** "Learning Soccer: The Coerver Method". – Reedswain Publishing, 2011. (Futbol texnikasini o'rgatish bo'yicha jahon standartidagi darslik).

4. **Raymond Verheijen.** "Football Periodisation". – World Football Academy, 2014. (Futbol mashg'ulotlarini rejalashtirish va modellashtirish bo'yicha).

5. **Golosuzyan A.A.** "Yosh futbolchilarning texnik va taktik tayyorgarligini modellashtirish". – O'zDJTSU ilmiy jurnali, 2021.

6.Balyan V.V. "The effectiveness of small-sided games in training young football players". – Journal of Sports Science, 2018.

7.Ismoilov Sh.D. "Yosh futbolchilarni tayyorlashning zamonaviy tizimi va xorijiy tajribalar". – O'quv qo'llanma, 2020.

8.FIFA Coaching Manual. "Youth Football: Basic Technical Skills and Tactical Awareness". – FIFA, 2022.

9.Stølen T., et al. "Physiology of Soccer: An Update". – Sports Medicine, 2005. (Futbolchilarning jismoniy va texnik imkoniyatlari tahlili).